

W tym numerze:

Zagrożenia terrorystyczne i ekstremistyczne w Kazachstanie	2
Projekt nowej ustawy o bezpieczeństwie narodowym: zaostreżenie kontroli i potencjalne źródło konfliktów społecznych	5

Zdjęcie: vesti.kz

Od redakcji

Szanowni Czytelnicy! Dziękujemy za Państwa zainteresowanie drugim wydaniem biuletynu „The Kazakhstan insider”. Kontynuujemy nasz przegląd zagrożeń politycznych i społecznych, związanych z Republiką Kazachstanu i mamy nadzieję, że te materiały pomogą Państwu w podejmowaniu świadomych decyzji.

Niniejszy numer biuletynu jest poświęcony ryzyku terrorystycznemu i ekstremistycznemu w Kazachstanie. Temat terroryzmu stał się, niestety, jednym z najczęściej omawianych na świecie. A atak terrorystyczny, jaki miał miejsce 12 listopada 2011 r. w Taraz (południowy Kazachstan) sprawił, że temat ten stał się ponownie aktualnym również w Kazachstanie.

Czy istnieją rzeczywiste podstawy dla wzrostu ekstremizmu na tle religijnym i społecznym w Kazachstanie? Jak władza reaguje na te wyzwania? Jakie czynniki wewnętrzne i zewnętrzne przyczyniają się do zwiększenia tego ryzyka? O tym przeczytają Państwo w artykule "Zagrożenia terrorystyczne i ekstremistyczne w Kazachstanie".

Równie ważne zagadnienie jest omawiane w artykule dotyczącym projektu nowej ustawy o bezpieczeństwie narodowym. Projekt, przedstawiony przez władze jako skuteczne narzędzie utrzymania stabilizacji w kraju, najprawdopodobniej zostanie przyjęty już w najbliższej przyszłości i może radykalnie zmienić życie obywateli Republiki.

Jesteśmy wdzięczni za uwagi i sugestie, które nadeszły na nasz adres po wydaniu pierwszego numeru biuletynu i zapraszamy do kontynuowania otwartego dialogu w sprawach, które Państwa interesują.

Z poważaniem,
Wydział Analityczny Fundusz "Otwarty Dialog"

Zagrożenia terrorystyczne i ekstremistyczne w Kazachstanie

Kazachstan, który wcześniej uważany był za oazę stabilizacji w Azji Środkowej, w 2011 roku niespodziewanie odnotowuje szybki wzrost ekstremizmu społecznego i religijnego. Atak terrorystyczny w dniu 12 listopada w mieście Taraz (południowy Kazachstan), w którym zginęło osiem osób, w tym pięciu funkcjonariuszy organów ścigania, był już czwartym (od maja b.r.) epizodem działalności pojedynczych radykalistów i komórek terrorystycznych. We wszystkich tych przypadkach, ataki przypisuje się przedstawicielom radykalnego ruchu islamskiego.

Łańcuch zdarzeń w miastach Aktobe [1] Astanie [2] Atyrau [3] i Taraz [4] zmusza do zastanowienia się nad możliwymi przyczynami destabilizacji sytuacji w kraju, a także do odpowiedzi na pytanie, na ile skutecznie na te wyzwania reaguje władza.

Religijność i społeczne przyczyny wzrostu ekstremizmu

Według wstępnych wyników spisu ludności w 2009 r., około 63% ludności Kazachstanu to etniczni Kazachowie. Kolejne 10% to przedstawiciele grup etnicznych: uzbeckiej, ujugurskiej i tatarskiej. Tradycyjnie, grupy te stanowią sunnici muzułmańscy Hanafi, którzy formalnie połączeni są z Duchowym Zarządzeniem Muzułmanów Kazachstanu (DZMK). Inne wyznania islamskie praktykowane są przez mniej niż 1% Kazachów, podczas gdy dość silną pozycję zajmuje Rosyjski Kościół Prawosławny (RKP) [5].

Według badań przeprowadzonych przez organizację obrony praw człowieka "Forum 18" [6], tylko DZMK i RKP są uznawane przez władze Kazachstanu jako wyznania tradycyjne dla kraju. W stosunku do innych ruchów religijnych, zarówno tych zarejestrowanych, jak i niezarejestrowanych, stosowany jest szereg działań dyskryminacyjnych - naloty, przesłuchania, groźby, grzywny, wprowadzane są ograniczenia działalności społecznej i charytatywnej.

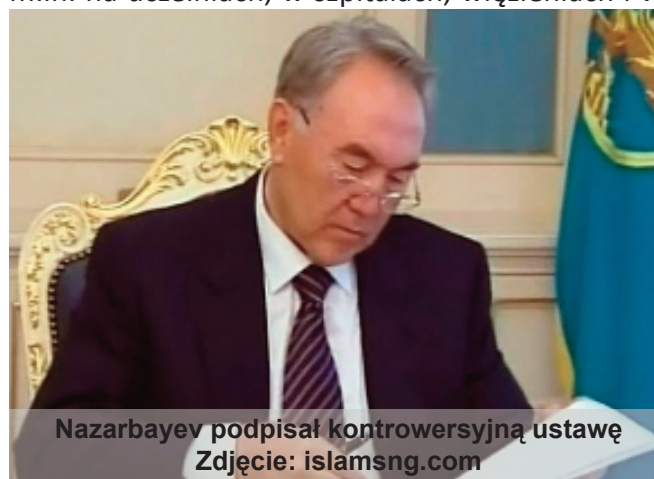
Wszystko to dzieje się na tle rosnącego zainteresowania Kazachów nowymi dla kraju tradycjami islamu. Najwyraźniej przejawia się to

zainteresowanie na południu i zachodzie kraju, Kazachstanu, gdzie dominuje ludność kazachskojęzyczna.

Według ekspertów [7], jednym z głównych powodów, które przyczyniają się do popularności nowych trendów jest kryzys finansowo-gospodarczy, który rozpoczął się w drugiej połowie 2007 roku. Tak więc, Koraniści i Salafici, w porównaniu z przedstawicielami DZMK, znacznie łatwiej nawiązują kontaktu z potencjalnymi członkami, a często pomagają im też finansowo. Ważną rolę odgrywa tu również fakt, że niezadowolenie z sytuacji społeczno-gospodarczej najbardziej odczuwalne jest w zachodnich regionach wydobywczych (więcej informacji na temat protestów pracowników firm naftowych znajdą Państwo w pierwszym numerze TheKazakhstanInsider [8]).

Ustawa o Religii

Sytuacja jeszcze bardziej zaostrzyła się po podpisaniu przez prezydenta Kazachstanu N. Nazarbaeva ustawy «O działalności religijnej i organizacjach religijnych» w październiku b.r. Zgodnie z tą ustawą, wprowadzona została obowiązkowa ponowna rejestracja istniejących organizacji religijnych, zakaz działalności niezarejestrowanych organizacji, obowiązkowa cenzura literatury religijnej, konieczność otrzymania zezwolenia na otwarcie nowych miejsc sprawowania obrządku, a także zakaz sprawowania obrządków religijnych (w tym również namazu) w instytucjach publicznych, czyli m.in. na uczelniach, w szpitalach, więzieniach i w

Nazarbayev podpisał kontrowersyjną ustawę
Zdjęcie: islamsng.com

Parlamencie. [9]. Główną motywacją dla przyjęcia tej ustawy była konieczność walki z radykalizmem religijnym.

Jednocześnie, ustawa o religii została ostro skrytykowana zarówno przez społeczności religijne znajdujących się poza systemem DZMK i RKP, jak i przez takie organizacje międzynarodowe jak OBWE i FreedomHouse [10]. Według ekspertów, ta ustawa jeszcze bardziej zepchnie do podziemia społeczności religijne „nietradycyjnego” islamu [11], a ograniczenia swobód religijnych będą sprzyjać radykalizacji nastrojów nawet tych Kazachów, którzy wyznają religie tradycyjne dla tego kraju [12].

Warto zauważyć, że natychmiast po uchwaleniu nowej ustawy przez Parlament Kazachstanu, w Internecie pojawił materiał wideo z apelem ugrupowania „Żołnierze Kalifatu”, które wysunęło żądanie natychmiastowego zniesienia ustawy, a kilka tygodni później przyznało się do zamachów bombowych w mieście Atyrau w dniu 31 października [13].

„Żołnierze Kalifatu”, które przyznało się do atak w mieście Atyrau. Zdjęcie: jamestown.org

Czynniki zewnętrzne

Rozpatrując kwestię wzrostu ekstremizmu w Kazachstanie, w tym również religijnego, nie można nie wspomnieć o tych siłach zewnętrznych, które sprzyjają zwiększeniu zagrożenia terrorystycznego i które mogą wykorzystać napięcia społeczne w kraju do własnych celów.

Tak więc, już w maju 2011r. pojawił się apel afgańskich talibów, którzy ostrzegali władze Kazachstanu przed „poważnymi konsekwencjami” ich decyzji o przyłączeniu do międzynarodowych operacji w Afganistanie [14]. W tym kontekście należy również wziąć pod uwagę amerykańskie plany usunięcia własnych wojsk z Afganistanu w 2014 r., co może poważnie wpłynąć na równowagę sił i stabilizację w regionie.

Istnieją także świadectwa powiązań między ekstremistami kazachstańskimi a radykalnymi ugrupowaniami w byłych krajach WPN, między innymi, w Federacji Rosyjskiej. Dla przykładu, w ciągu ostatnich kilku lat rosyjskie służby specjalne zatrzymały kilkudziesięciu obywateli Kazachstanu, którzy brali udział w działaniach wojennych na terenie Północnego Kaukazu. [15]. Należy pamiętać również o potencjalnym wpływie na sytuację w Kazachstanie „ognisk napięcia” w krajach sąsiadujących – Kirgistanie, Uzbekistanie i Tadżykistanie.

Skuteczność „twardej ręki”

Do kwestii wzrostu ekstremizmu religijnego i społecznego władze Kazachstanu postanowiły podejść z pozycji „twardej ręki”. Przykładem tego jest nie tylko ustawa o religii, ale także przygotowywana do przyjęcia ustawa o bezpieczeństwie narodowym, jak również tradycyjny dla Kazachstanu autorytarny styl rozwiązywania problemów humanitarnych i społecznych. Jednak skuteczność takiego podejścia budzi pewne obawy.

Według danych zebranych w badaniu „Ekstremizm polityczny, terroryzm i media w Azji Środkowej”, które zostało przeprowadzone w 2008 r. przez organizację „International Media Support” (Kopenhaga, Dania) z udziałem kazachstańskich i kirgiskich organizacji partnerskich [16], państwa Azji Środkowej często nadużywają zagrożenia terrorystycznego, wykorzystując je jako narzędzie retoryczne, które ma służyć usprawiedliwieniu ich działań skierowanych przeciwko oponentom politycznym. Jednocześnie zjawiska takie jak nierówny podział bogactwa, nieprzestrzeganie prawa, zniesienie świeckiej opozycji i innych grup społecznych, które są niezadowolone z sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej, stanowią podatny grunt dla radykalizacji niektórych przedstawicieli społeczeństwa w postaci ekstremizmu politycznego, fundamentalizmu religijnego i terroryzmu.

Szczególną rolę w tym kontekście odgrywają mass media. Ponieważ pod wpływem władz przestają być one platformą otwartej dyskusji na temat przyczyn niezadowolienia i „rozładowania” presji społecznej, media nie są w stanie pełnić roli katalizatora pokojowego rozwiązania konfliktów społecznych. Oby-

watele kraju, którzy stracili zaufanie do mediów, bardziej ufają plotkom, a przez to przepadają możliwości szybkiego i obiektywnego informowania opinii publicznej w sytuacjach kryzysowych, jak również skutecznego prowadzenia pracy edukacyjnej.

Najbliższa perspektywa

Od razu po akcie terrorystycznym w mieście Taraz, prezydent Kazachstanu podpisał rozporządzenie o rozwiązaniu niższej izby parlamentu i wyznaczeniu przedterminowych wyborów na styczeń 2012 roku. Ten krok można rozpatrywać jako podjętą przez elitę rządzącą próbę stabilizacji sytuacji wewnętrznej poprzez ciche wyeliminowanie

konkurentów, którzy mogliby wykorzystać obecny poziom napięcia społecznego [17].

Jednocześnie, już 18 listopada w mass mediach podano informację o całkowitym wycofaniu amerykańskiej organizacji „Korpus pokoju” z Kazachstanu. I chociaż oficjalnej wersji przyczyn takiego démarche nie podano, w prywatnych komentarzach przedstawiciele misji poinformowali, że decyzja ta została podjęta z przyczyn bezpieczeństwa [18].

Powyższe wydarzenia świadczą o tym, że z punktu widzenia bezpieczeństwa oraz z politycznego punktu widzenia, Kazachstan wchodzi w strefę destabilizacji, przynajmniej w najbliższym czasie.

Źródła:

1. *Ataku bombowego na zachodzie Kazachstanu dokonał zamachowiec-samobójca* / <http://lenta.ru/news/2011/05/17/blast1/>
2. *Silny wybuch bombowy w Astanie* / <http://kommersant.ru/doc/1646805>
3. *Dwa wybuchy bombowe w Atyrau: w akimacie wybite szyby* / http://rus.azattyq.org/content/explosions_atyrau/24376720.html
4. *Wybuch bombowy i strzelanina w Tarazie. Według informacji jest siedem ofiar* / http://rus.azattyq.org/content/explosion_taras/24388780.html
5. *2010 International Religious Freedom Report* / http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2010_5/168246.htm
6. *W Kazachstanie wrogość do wolności religii zaczyna się od władzy. Dilbegim MAVLONIY* / http://rus.azattyq.org/content/Nazarbaev_religion_restrictions/1841112.html
7. *Pozycja islamu w Kazachstanie umacnia się* / <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15238187,00.html>
8. *"TheKazakhstaninsider" bulletin, Vol. 1* / http://odfoundation.eu/en/insider/377/the_kazakhstan_insider_bulletin_vol_1
9. *Nazarbaev podpisał krytykowaną ustawę o działalności religijnej* / http://rus.azattyq.org/content/kazakhstan_religions_law/24358483.html
10. *W OBWE potępiono kazachstańską ustawę o religii* / <http://thenews.kz/2011/09/30/929803.html>
11. *Kazachstan walczy o „właściwy” islam: parlament przyjął ustawę o religii* / <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15428943,00.html>
12. *Islamiści grożą Kazachstanowi atakami terrorystycznymi za surową ustawę o religii* / <http://ru.reuters.com/article/topNews/idRURXE79P0QH20111026>
13. *"Żołnierze Kalifatu" znów grożą Kazachstanowi* / <http://www.rosbalt.ru/exussr/2011/11/10/910719.html>
14. *Eksperci: Kazachstan nie powinien lekceważyć gróźb Talibów* / <http://en.trend.az/news/politics/1882690.html>
15. *Front stepowy. Rosja uderzy w bazy terrorystów w Kazachstanie* / http://versia.ru/articles/2011/feb/28/ekstremisty_s_kvka
16. *Ekstremizm, terroryzm i mass media w Azji Centralnej* / <http://www.i-m-s.dk/files/publications/1354%20CentralAsia%20RU.web.pdf>
17. *Przedterminowe wybory jako sposób utrzymania władzy?* / http://odfoundation.eu/en/publications/393/pre_term_elections_as_way_of_maintaining_power
18. *Amerykański "Korpus Pokoju" wycofuje się z Kazachstanu* / <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kazakhstan/8899201/US-Peace-Corps-quits-Kazakhstan.html>

Projekt nowej ustawy o bezpieczeństwie narodowym: zaostrenie kontroli i potencjalne źródło konfliktów społecznych

WKazachstanie został opublikowany projekt ustawy „O bezpieczeństwie narodowym” z dnia 19 października 2011 r., w którym poszerzono listę rodzajów działalności stanowiących zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego, a także przewidziano ostrzejszą kontrolę organizacji pozarządowych i osób fizycznych. Środowisko obrońców praw człowieka i opozycji politycznej już zdążyło okrzyknąć ten projekt „kapturem z pętlą na szyi”, przez co wyraziło swój stosunek do tego dokumentu jako niedemokratycznego [1]. Następne posiedzenie Senatu (izby wyższej parlamentu), na którym można rozpatrzyć ten projekt ustawy odbędzie się 24 listopada 2011 r. [2].

Nowa wersja ustawy „O bezpieczeństwie narodowym” została opracowana z inicjatywy kazachskiego prezydenta Nursultana Nazarbaeva, który zgłosił taką potrzebę na posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa w dniu 15 marca 2011 r. [3]. Wcześniej, kwestia bezpieczeństwa narodowego w szerokim rozumieniu była podnoszona w 2005 roku, przyjęto zmiany do 13 ustaw, a wśród nich – do ustaw regulujących działalność organizacji religijnych i społecznych.

Projekt ustawy należy rozpatrywać w kontekście opracowanego przez rząd projektu Strategii Bezpieczeństwa Narodowego na lata 2012-2016. Na posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa w dniu 28 października prezydent Nazarbaev poruszył kwestie podjęcia szeregu środków „w perspektywie średnioterminowej, przyczyniających się do zachowania pokoju i zgody, stabilnego i zrównoważonego rozwoju społeczeństwa kazachstańskiego, dalszego umacniania gospodarki i państwa, jak również zneutralizowania zagrożeń i wyzwań w kwestii bezpieczeństwa Kazachstanu.” Ponadto uczestnicy posiedzenia omawiali kwestię praktycznej realizacji przyjętej w 2010 r. ustawy „O wywiadzie zagranicznym” [4].

W 2011 roku w Kazachstanie miał miejsce szereg zdarzeń, które zburzyły tradycyjne pokojowe życie ludności cywilnej w kraju i poddały w wątpliwość kulturowany wizerunek Kazachstanu jako stabil-

nego partnera i państwa pokojowego. W maju, pod budynkiem Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego został wysadzony w powietrze samochód. Potem był wybuch bomby w budynku służb specjalnych w Astanie. W lipcu, w pobliżu miasta Aktobe zostało zabitych dziewięć osób, podejrzanych o przynależność do tajnych organizacji radykalnych. Pod koniec października dokonano dwóch zamachów bombowych w Atyrau [5]. W kręgach ekspertów uważa się, że „przyczyną wybuchów są podejmowane przez władze nieustanne próby ustanowienia szerokiej kontroli nad organizacjami religijnymi”. Należy zauważyć, że według Raportu rządu USA o wolności religijnej za okres lipiec-grudzień 2010 r., „państwo nie ograniczało wolności wyznania większości zarejestrowanych grup religijnych, a jednocześnie zapewniało przestrzeganie obowiązujących restrykcji w stosunku do grup niezarejestrowanych i innych ugrupowań mniejszości religijnych. Żadnej apolitycznej grupie religijnej nie zakazano prowadzenia działalności” [6]. Ta opinia amerykańskich ekspertów potwierdza polityczne umotywowanie przyjęcia takich przepisów.

Nowa wersja ustawy zostanie przyjęty już w najbliższej przyszłości. Zdjęcie: fond-astana.ru

Niektóre artykuły projektu ustawy „O bezpieczeństwie narodowym” mogą być wykorzystane do ograniczenia działalności organizacji opozycyjnych. obrońcy praw człowieka zwracają uwagę na to, że niektóre punkty ustawy wyraźnie chronią obecny system polityczny. I tak, punkcie 8 artykułu 5 na liście głównych interesów narodowych znalazły

się „nienaruszalność systemu konstytucyjnego Republiki Kazachstanu, w tym m.in. niezależność państwa, jednolitej struktury i prezydenckiej formy sprawowania władzy oraz nienaruszalności granic państwowych i niezbywalności terytorium kraju." Powyższe postanowienie może zostać wykorzystane do stłumienia debaty dotyczącej formy sprawowania rządów w kraju w czasie wyborów. Ponadto punkt 17 artykułu 5 pozwala na różne interpretacje, a jest w nim mowa o „promowaniu inicjatyw politycznych mających na celu wzmocnienie pozytywnego wizerunku i prestiżu Republiki Kazachstanu na poziomie międzynarodowym." Ta norma może zostać skierowana przeciwko działaczom społecznym, zaangażowanym w procesy przeprowadzania analiz i monitorowania sytuacji w Kazachstanie.

Takie wymienione w projekcie ustawy zagrożenia jak „terroryzm, ekstremizm i separatyzm w dowolnych ich formach i przejawach", „działalność wywiadowczo- wywrotowa służb specjalnych państw obcych, jak również organizacji i osób fizycznych na szkodę bezpieczeństwa narodowego Kazachstanu" mogą wpłynąć na funkcjonowanie międzynarodowych i zagranicznych struktur finansowych i społecznych. Punkt 16 artykułu 6 jako zagrożenie określa również „negatywne działanie informacyjne i psychologiczne na obywateli Kazachstanu, społeczeństwo i państwo, podejmowane przez podmioty zagraniczne nastawione destrukcyjnie oraz organizacje przestępcze w celu manipulowania zbiorową świadomością." Punkt 18 tego samego artykułu brzmi: „działanie na szkodę in-

teresów narodowych na szczeblu międzynarodowym, a także na szkodę wizerunku politycznego i rankingu gospodarczego Kazachstanu." Należy również zwrócić uwagę na brak debaty publicznej w tej sprawie, w której zostałyby przedstawione argumenty zarówno zwolenników, jak i przeciwników projektu, co oznacza przeniesienie sporu z przestrzeni koncepcji do sfery konfliktów społecznych i politycznych w najbliższej przyszłości.

Analiza punktów projektu ustawy „O bezpieczeństwie narodowym Republiki Kazachstanu" w kontekście wzrastającej liczby przejawów ekstremizmu świadczy o tym, że w kraju kształtuje się niezwykła konfiguracja. Z jednej strony, rząd podejmuje kroki w celu utrzymania stabilizacji i bezpieczeństwa, a z drugiej strony, ogranicza prawa i wolności obywateli. Taka polityka może przynieść korzyści w krótkim okresie, ale zawiera ona w sobie także przesłanki do nasilenia się konfliktu między rządem a jego przeciwnikami nie tylko w formie parlamentarnej, ale również z wykorzystaniem mniej cywilizowanych środków. Taki brak stabilizacji z pewnością doprowadzi do spadku pozycji Kazachstanu w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej i do zwiększenia poziomu ryzyka w sferze działalności przedsiębiorczej.

Źródła:

1. Kaptur z pętłą na szyi / <http://comment-republika.info/comment/showtopic/12540/>
2. Senat Kazachstanu bez Mażylisu będzie musiał przyjąć 54 projekty ustaw / http://tengrinews.kz/kazakhstan_news/202046/
3. Nazarbaev polecił opracować ustawę „O bezpieczeństwie narodowym" / http://tengrinews.kz/kazakhstan_news/181321/
4. Nazarbaev zaczął mówić o bezpieczeństwie Kazachstanu / <http://arvedi.kz/nashi-bannery/3467-nazarbaev-zagovoril-o-bezopasnosti-kazahstana.html>

5. Kazachstan potwierdził istnienie „Żołnierzy Kalifatu", zwolenników Saida Buryatskyego, którzy przygotowują zamachy bombowe / http://www.gazeta.ru/news/lenta/2011/11/09/n_2088378.shtml

6. Referat o wolności wyznania (lipiec-grudzień 2010 r.) / <http://russian.kazakhstan.usembassy.gov/irf-2010-2.html>